

שיתים

השיתים מופיעים פעם אחת במשנה כצמח שנפטר מדין הדמאי בשל חוסר חשיבותו (דמאי א א). כמו כן, נזכרו פעמיים בתוספתא: בהקשר דומה לזה שבמשנה (דמאי א

תאנה

א) וכאחד מהשלבים בהבשלת פירות התאנה, בקשר לדיני השביעית (שביעית ד כ).

הזיהויים

■ **תאנים גרועות** או זן של **תאני בר** - כך נזכר במפורש בבבלי, וכך נראה גם מן הירושלמי. רוב הפרשנים הלכו בדרך זו.¹

ערמון

■ **ערמון** (*Castanea sativa*) - עץ גדול ממשפחת האלוניים בעל פרי אכיל. נפוץ בדרום אירופה ובטורקיה. פריו של הערמון הוא אגוז המוגן בקליפה מבריקה. משמש למאכל, בדרך כלל לאחר קלייה או בישול. כך זיהה רס"ג כדעה ראשונה.²

משמש

■ **משמש** (*Prunus armeniaca*) - עץ פרי מוכר ממשפחת הוורדיים. רס"ג מביאו כדעה שנייה.³

■ מין בר של **שזיף** (*Prunus spinosa*) - שיח או עץ קטן ממשפחת הוורדיים, הנפוץ כמעט בכל אירופה. דומה למין **שזיף דובדבני** (*Prunus cerasifera*) שכמה פרטים שלו התגלו במורדות החרמון. כך מובא בספר 'עיקרי התלמוד' בשם רש"י.⁴

שזיף בר

■ **חבושן גרמני, 'מדלאר' (Mespilus germanica)** - עץ פרי ממשפחת הוורדיים. הפירות של החבושן חמוצים מאוד, והם מבשילים רק לאחר הנשירה מן העץ. הפירות נאכלים חיים או כחלק מלפתן או ריבה. כך אצל מוה"ע.⁵

עיון

חבושן גרמני

לפי רוב גדול של הפרשנים יש לזהות את השיתין כתאנים - תאני בר או זן מסוים של תאנים גרועות. זיהוי זה מופיע במפורש בבבלי, ונראה שכך גם כוונת הירושלמי.

עם זאת, מופיעים אצל חלק מן הפרשנים זיהויים עם עצי פרי שונים: רס"ג מביא שתי אפשרויות זיהוי - ערמוון ומשמש; בספר עיקרי התלמוד מובא בשם רש"י

הזיהוי עם מין שזיף בר; מוה"ע מציע לזהות עם המין הנקרא חבושן גרמני, כנראה בגלל הדמיון של השם היווני המובא במשנה. עם זאת, הוא מסתייג מהצעה זו כדי לא לחלוק במפורש על הבבלי.

אצל המליצה מובא זיהוי שאינו ברור.⁶

לעף ופליקס מזהים את השיתין עם תאנים הנושרות מוקדם,⁷ ואילו פלדמן מזהה כזן גרוע של תאנים.⁸

הערות:

1. ירושלמי (דמאי א"א ל, ונ); אילו הן השיתים רבי שמעון בריה דרבי אבי אמר אילו שהן יוצאות מתחת העלין [וט: אילו הן שהם יוצאות מתחת העלין] < הכוונה היא לתאנים שצומחות מתחת לעלים, ואינן חשופות לאור השמש, ועל כן אינן מתפתחות כראוי (תוספתא כפשוטה, א, עמ' 192); בבלי (ברכות מ ע"ב אוק366): מאי שיתין אמר רבה בר בר חנה מיני תאנה; רש"ג (עמ' 175, ש' 6): השתים - ר' יוחנן אמ' מין תאנים; זרעים גניזה ב: השיתים אלתינ [=תאנים] ס'לון < לא ברור; רנאה"י (דמאי עמ' 26): השיתין התאנים הלבנים (ומצטט את

שיתים

- הבבלי; רנאה"י פ"א (דמאי עמ' 26): השיתין - תאנים שהזרעים שבהן קשים שאינן ראויים לעשותן דכילה; ערוך (ח"ח עמ' 185, ערך 'שיתין'): [מצטט את הבבלי]; רש"י (עירובין יח ע"א): מיני תאנים רעות כדאמר במסכת ברכות; ריבמ"ץ (דמאי א א): מין תאינין הן מן המינין הפחותין [ומצטט את הירושלמי]; רמב"ם (דמאי א א עמ' 85): מין תאנים מדבריות; תנה"י (עמ' 616, ערך 'שית'): מין תאני בר; רע"ב (דמאי א א): תאני מדבריות; אלג'אמע (עמ' 129, ערך 'שיתין'): קאל פי אלשרח אלעדני איצ'א אסם לנוע מן אלתינ אלברי < לעיל רמב"ם; מכה"מ (בהמ"ל, דמאי א): אנגיר צחראי < انجير صحرائى - מילולית: תאני בר; תפא"י (דמאי א א, לב ע"א): ווילדע פייגען < מילולית: תאני בר.
2. רס"ג (עמ' 183 מס' 73): אלשאה בלוט < شاهلوط= Castanea sativa (עיסא, עמ' 43, ע' 3).
 3. רס"ג (עמ' 183 מס' 73): ... ויקאל [=ויש אומרים] אלמשמאש < مشمش= Prunus armeniaca (עיסא, עמ' 148, ע' 17; חסין וקאסם, עמ' 13, ע' 40).
 4. מתוך עקרי התלמוד לר' אברהם ב"ר שמואל זכות (כת"י): ופרש"י יש אומרין ששמן פרוניילאש. < Prunele (צרפ. עתיקה)= Prunelle (= Prunus spinosa).
 5. מוה"ע (ערוך שם): אם לא היו דברי ר' יוחנן הייתי אומר שפירושו בל"י ור' מין פרי עגול ולו ג' או ד' גרעינין קשים ואינו ראוי לאכילה בעת אשר נלקט מן העץ אבל נטמן בתבן ימים רבים עד היותו רך < τάραιον (כך לפי קוהוט שם) = Mespilus germanica = εριμυλγίς (לידל וסקוט, עמ' 646, 1595).
 6. המליצה (ש.ש. ד' 400): בוסתאן אברוז < بستان ابروز / ابروز. הזהוי בעייתי במקצת. כיום מזוהה שם זה עם צמחי נוי שונים, שאינם מתאימים להקשר במקורות, ובעיקר עם *Amaranthus tricolor* (ירבוז תלת גוני. סטיינגאס, עמ' 185), שמוצאו בעולם החדש, ולא היה מוכר בעולם הישן במאה ה-14. עם זאת, ככל הנראה מדובר בצמח עשבוני כזה או אחר. ייתכן כי מדובר ב- *Ocimum basilicum* (ריחן מצוי, בזיליקום. אבן אלביטאר, תפסיר, עמ' 191; עיסא, עמ' 126, ע' 4), או *Rumex brittanica* (חומעה בריטנית. אבן אלביטאר, תפסיר, עמ' 269).
 7. לעף, פלורה, ד, עמ' 74; פליקס, צומח, עמ' 197.
 8. פלדמן, משנה, עמ' 141-142.